

ია ავთარაშვილი

მეორე ენის შესწავლის ფსიქოლოგიური ფაქტორები სასკოლო გარემოში

აბსტრაქტი

წინამდებარე კვლევის მიზანი იყო, შემესწავლა ქართულის, როგორც მეორე ენის ათვისების ფსიქოლოგიური ფაქტორები ფორმალურ სასწავლო გარემოში, რომელსაც თან ახლავს ენის რეალიზების არაფორმალური გარემოც. კვლევის თეორიულ საფუძველს წარმოადგენდა მეორე ენის შესწავლის მიუღწერის სოციალურ-კოგნიტური მოდელი (1997). ჰიპოთეზიდან გამომდინარე, კვლევისათვის სპეციალურად შეიქმნა ინსტრუმენტი - კითხვარი მოსწავლეებისა და მასწავლებლებისათვის. მოსწავლის მიერ მეორე ენის ცოდნის დონე შეფასდა მისი აკადემიური ნიშნით აღნიშნულ საგანში (ქართულ ენაში) და მასწავლებლის კითხვარის მონაცემებით. კვლევაში მონაწილეობდნენ ქალაქ თბილისის არაქართულენოვანი სკოლები და ორსექტორიანი (ქართულ-რუსული) სკოლების რუსული სექტორის რამდენიმე კლასი. მონაცემთა სტატისტიკური ანალიზის შედეგად გამოვლინდა შემდეგი ძირითადი ფაქტორები, რომლებიც გავლენას ახდენენ მეორე ენის შესწავლის წარმატება-წარუმატებლობაზე: ინტეგრაციის მოტივაცია, ინსტრუმენტალური მოტივაცია, საკუთარი ენობრივი უნარის შეფასება, მოსწავლის სასკოლო თვითკონცეპტი.

შესავალი

თანამედროვე საზოგადოება, რომელიც შლის ყველანაირ გეოგრაფიულ საზღვარს და ეთნო-კულტურულ ბარიერს ურთიერთობაში, გვიყენებს უამრავ მოთხოვნას: მათ შორის მულტილინგვური განათლების აუცილებლობასაც.

ოჯახში, სკოლამდელ დაწესებულებებსა და სკოლებში აღზრდისა და განათლების პრიორიტეტულ მიზნებს წარმოადგენს ბავშვის პიროვნული და შემეცნებითი (კოგნიტური) განვითარება, რომლის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ასპექტი მეტყველების დაუფლება და ენის შესწავლაა. ენა სოციალიზაციის მთავარი ინსტრუმენტია, ამიტომ მისი სრულფასოვანი ფლობა განაპირობებს ინდივიდის ინტეგრაციას სოციალურ-კულტურულ სივრცეში. ხშირად ეს

ინტეგრაცია მოითხოვს მეორე ენის ან უცხო ენის ფლობასაც.

ადამიანის მიერ მეორე ენის ან უცხო ენის გამოყენება არ შემოიფარგლება მხოლოდ საყოფაცხოვრებო ან სალიტერატურო სფეროთი. ის ასევე აქტუალურია მის პროფესიონალურ ცხოვრებაშიც, რაც გულისხმობს ენის არა მხოლოდ აღქმისა და გაგების დონეზე ფლობას, არამედ აქტიური ვერბალური ურთიერთობის ფუნქციასაც. თითქმის ყოველი მეორე თანამედროვე ადამიანი ფლობს მინიმუმ ორ ენას, მისი საცხოვრებელი გარემოდან ან მისი პროფესიიდან გამომდინარე.

დღესდღეობით ბილინგვიზმის, მულტილინგვური განათლების პრობლემა არსებითი და მრავალმხრივია. მისი სხვადასხვა ასპექტი შესწავლილი იყო

და შეისწავლება წლების მანძილზე სხვადასხვა მეცნიერის მიერ: რ გარდნერი, ვ. ლამბერტი, კ. ბეიკერი, კ. დანკელი, უ. ლეოპოლდი, უ. მაკკეი, ჩ. ოსგუდი, უ. ვაინრაიხი, ნ. იმედაძე, ა. ლეონტიევა და ა.შ.

სამეცნიერო ლიტერატურაში ბილინგვიზმის ფენომენის ახსნისადმი სხვადასხვა მიდგომა არსებობს: ერთნი განიხილავენ ბილინგვიზმს, როგორც სოციალურ მოვლენას, როგორც სახელმწიფოს საგანმანათლებლო და ენობრივ პოლიტიკას, რაც იმას გულისხმობს, რომ, როდესაც სახელმწიფოში არსებობენ ეროვნული უმცირესობები, რომელთაც უწევთ სხვა (არა მშობლიურ) ენობრივ გარემოში ცხოვრება, თავისთავად დგება მათ შორის ურთიერთობის საკითხი. შესაბამისად ირჩევა საკონტაქტო, საკომუნიკაციო ენა. რაც იმას ნიშნავს, რომ ბილინგვური, ან მულტილინგვური განათლების აუცილებლობა განპირობებულია თანამედროვე საზოგადოების ინტერნაციონალური კულტურით.

მეორე მეცნიერული მიდგომის თანახმად, ბილინგვიზმი არის არა სოციალური, არამედ ინდივიდუალური მოვლენა, რომლის როლი და მნიშვნელობა ფასდება ინდივიდის პიროვნული და შემეცნებითი განვითარების კონტექსტში.

შესაბამისად, განათლების პრიორიტეტულობის, ინდივიდის პროფესიონალური ზრდის მოთხოვნილების პირდაპირპროპორციულად, სულ უფრო და უფრო იზრდება ინტერესი ენის დაუფლების პროცესისა და მექანიზმის შესწავლისადმი.

სერიოზული კვლევის საგანს წარმოადგენს ის, თუ რა ფაქტორები, მათ შორის ფსიქოლოგიური, განაპირობებს მეორე ენის შესწავლაში წარმატება-წარუმატებლობას.

ლინგვისტები ხშირად მიუთითებენ, რომ ნებისმიერ კულტურაში ბავშვები უპრობლემოდ აღწევენ კომპეტენტურ ცოდნას მათ მშობლიურ ენაში, თუ რა თქმა უნდა, ადგილი არ აქვს განვითარების დარღვევებს და გარემოს პრობლემებს (სრული იზოლაცია, ნაკლები ენობრივი სტიმულები და ა.შ) მაგრამ მშობლიური

ენის კარგი ფლობა არ ნიშნავს იმას, რომ ინდივიდი მეორე ენის შესწავლასაც ასეთივე წარმატებით მოახერხებს, თუნდაც მიზანი სერიოზული იყოს, სათანადო მოტივაციაც გააჩნდეს და გარემო პირობებიც სწავლისთვის ოპტიმალური იყოს.

საკითხის მიმოხილვა

წინამდებარე კვლევის მიზანს წარმოადგენს მეორე ენის შესწავლის ფსიქოლოგიური ფაქტორების გამოკვეთა ფორმალურ სასწავლო (სასკოლო) გარემოში, უფრო კონკრეტულად კი *სასკოლო კონტექსტში*, *საგაკვეთილო კონტექსტში* და *ოჯახი -სკოლა ურთიერთობის* (ოჯახის სასკოლო ცხოვრებაში ჩართულობის) *კონტექსტში*.

კვლევის თეორიულ საფუძველს წარმოადგენს მიულერის სასკოლო გარემოში მეორე ენის შესწავლის სოციალურ-კოგნიტური მოდელი (1997), ალბერტ ბანდურას თვითეფექტურობის, როგორც ქცევის ცენტრალური პრედიქტორის კონცეპტი და ასევე ლამბერტის, კლემანისა და გარდნერის სოციალურ-აღმზრდელობითი მოდელები.

კვლევის კონცეპტუალური მხარის გასაგებად მოკლედ განვიხილოთ თითოეული მოდელი.

ლამბერტის მოდელის (ლამბერტი, 1974; 1979; 1981) მიხედვით, მეორე ენის წარმატებით დაუფლების ძირითადი ფაქტორი არის მოტივაცია, რომელიც, თავის მხრივ, განაპირობებს მეორე / უცხო ენის შესწავლაში იდენტურობის განვითარებას (Identitätsentwicklung). ინდივიდის სურვილი და მზადყოფნა, შეისწავლოს უმრავლესობის ენა, იყოს ეს მისი ცხოვრების ერთ-ერთი მთავარი ღირებულება და თვითრეალიზაციის საშუალება, ლამბერტისათვის წარმოადგენს ინტეგრაციულ ორიენტირს სოციუმში. სწორედ ეს ინტეგრაციის მოტივაცია (სოციუმში ინტეგრაციაზე ორიენტირება) არის მის მოდელში მთავარი ცვლადი და მეორე ენის წარმატებით ათვისების წინაპირობა. ლამბერტი განასხვავებს მას ინსტრუმენტალური მოტივაციისგან, რომელიც აქცენტს აკეთებს ენის

ფლობის ეკონომიკურ და პრაქტიკულ უპირატესობაზე.

გარდნერის სოციალურ-აღმზრდელობითი მოდელი (გარდნერი, 1979; 1985) გარკვეულწილად ეფუძნება ლამბერტის მოდელს, თუმცა, მისგან განსხვავებით, ის განიხილავს მეორე ენის შესწავლის კონტექსტში სოციალურ-კულტურული გარემოს ზემოქმედებასაც.

იგი გამოყოფს 4 ძირითად შუალედურ ცვლადს, რომლებიც გავლენას ახდენენ მეორე ენის დაუფლების ხარისხზე. ესენია:

- ✓ ინტელექტი
- ✓ ენის ნიჭი (ტალანტი)
- ✓ მოტივაცია
- ✓ ენის გამოყენების სიტუაციური შიში

თითოეული ამ ცვლადის გავლენა შეიძლება სხვადასხვაგვარი იყოს კულტურულ-სოციალური გარემოს მიხედვით. მონოკულტურულ, ერთენოვან (მშობლიურენოვან) გარემოში მეორე ენის შესწავლა ძირითადად მიმდინარეობს სასწავლო დაწესებულებებში, ფორმალურ სასწავლო კონტექსტში. გარდნერი ვარაუდობს, რომ ენის შესწავლის ნიჭი და სხვა კოგნიტური ფაქტორების ზემოქმედება თავს იჩენს სწორედ ამგვარ ფორმალურ სასწავლო გარემოში. მოტივაციურ ფაქტორს კი გარკვეული დატვირთვა აქვს, როგორც არაფორმალურ სასწავლო, ასევე ფორმალურ სასწავლო გარემოშიც.

გარდნერის მოდელის მიხედვით, ენობრივ ტალანტს დიდი მნიშვნელობა აქვს ორივე კონტექსტში, თუმცა მისი როლი უფრო მეტია მონოკულტურულ გარემოში, ვიდრე ბი- და მულტიკულტურულ გარემოში.

გარდნერი ლამბერტის მოდელს უფრო სრულყოფილს ხდის პიროვნული ცვლადის შემოტანით, როგორცაა “სიტუაციური შიში მეორე ენის გამოყენებისას”. მართლაც კვლევებმა (გარდნერი, 1985; ლალონდე/პიერსონი, 1983; ლალონდე/გარდნერი, 1984) დაადასტურეს კორელაციის არსებობა შიშსა და მეორე ენის ზეპირმეტყველებაში გამოყენებას შორის. უფრო მოკვიანებით ჩატარებული კვლევები (გარდნერი, მურკროფტი /

მეთორდა, 1989) გარდნერს საშუალებას აძლევს, ივარაუდოს, რომ ეს სიტუაციური შიშის ცვლადი სხვა არაფერია, თუ არა სხვა ცვლადის - „საკუთარ თავში დაწმუნებულობის“ კერძო გამოვლინება.

კლემანის სოციალური კონტექსტის მოდელი კიდევ უფრო მეტად აკეთებს აქცენტს სოციალურ-კულტურული გარემოს მნიშვნელობაზე. იგი გარდნერის და ლამბერტისაგან იღებს ისეთ ცვლადებს, როგორცაა ინტეგრაციის მოტივაცია და სიტუაციური შიშის კომპონენტი და მათ საკუთარ მოდელში განიხილავს, როგორც არსებით სტრუქტურულ ცვლადებს. თუმცა იგი შიშის ცვლადის ქვეშ გულისხმობს არა ენის გამოყენების შიშს, არამედ მას არქმევს ასიმილაციის შიშს, რომელშიც გულისხმობს მეორე ენის ათვისების შემთხვევაში თავდაპირველი კულტურის და ენის დაკარგვის შიშს და მისი აზრით, სწორედ დამოკიდებულება ასიმილაციის შიშსა და ინტეგრაციის მოტივაციას შორის განსაზღვრავს მეორე ენის შესწავლის მოტივაციას და შემდგომ შედეგს. თუ ასიმილაციის შიში სჭარბობს ინტეგრაციის მოტივაციას, მაშინ მეორე ენის შესწავლის მოტივაციაც დაბალია და, შესაბამისად, შედეგიც – არაეფექტური. ხოლო თუ ინტეგრაციის მოტივაცია სჭარბობს ასიმილაციის შიშს, მაშინ მეორე ენის შესწავლის მოტივაცია მაღალია და შედეგიც ეფექტური.

და ბოლოს, მიუღერის სოციალურ-კოგნიტურ მოდელი თავის თავში აერთიანებს ლამბერტის, გარდნერის და კლემანის მოდელებს.

მიუღერის მიხედვით, სასკოლო გარემოში მეორე ენის შესწავლაში წარმატება დამოკიდებულია შემდეგ ორ ძირითად ცვლადზე:

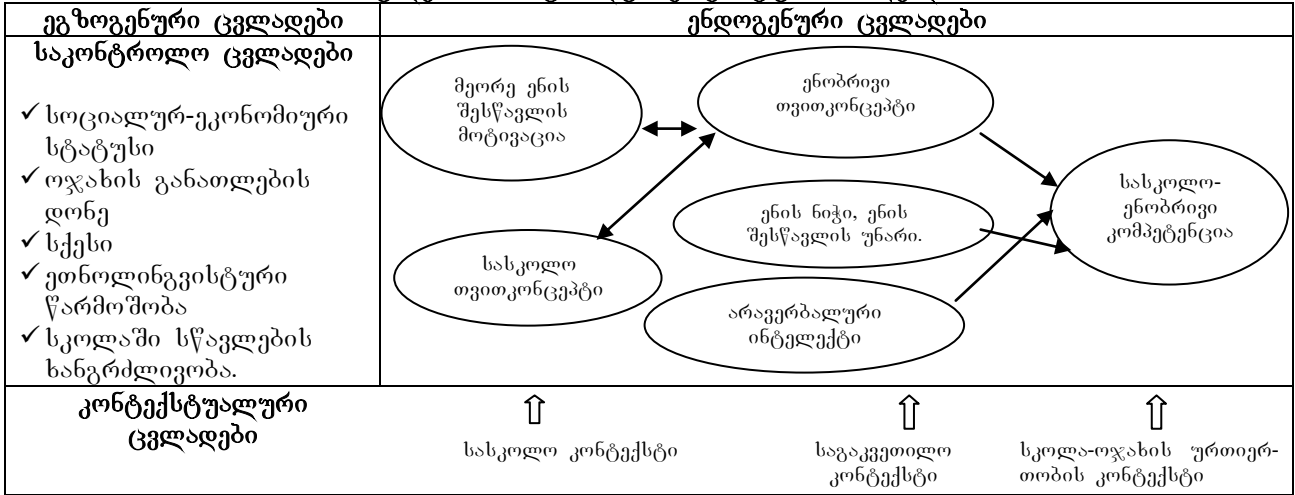
- ✓ ნიჭი (ენის ათვისების ნიჭი და ზოგადი ინტელექტი);
- ✓ სასკოლო ენობრივი კონცეპტი.

აღნიშნული მოდელის მიხედვით, ყველაზე მნიშვნელოვანი ცვლადი – ეს მოსწავლის ენობრივი თვითკონცეპტია. მოსწავლის „ენობრივი თვითკონცეპტი“ - თვითდარწმუნებულობა, თვითნდობა (Selbstvertrauen) ეს არის რწმენა

საკუთარი ენობრივი უნარებისა, როგორც მას მიუღერი უწოდებს, ენობრივი თვითპროგრამა, რომელიც გამოცდილების ხანგრძლივი დაგროვების შედეგია. სწორედ მის საფუძველზე

აღმოცენდება საკუთარი ენობრივი შესაძლებლობების ზუსტი შეფასება, რომელიც უფრო ზუსტად ასახავს მოსწავლის მიღწეულ შედეგებს.

მიუღერის სოციალურ-კოგნიტური მოდელი

როგორც ზემოთ წარმოდგენილ სურათზე ჩანს, მეორე ენის შესწავლის მოტივაცია და სასკოლო თვითკონცეპტი (ბავშვის მიერ საკუთარი თავის, როგორც მოსწავლის, შეფასება) ერთობლივად განსაზღვრავს მოსწავლის ენობრივ თვითკონცეპტს, რომელიც ერთის მხრივ უკუკავშირში იმყოფება ამ ორ ცვლადთან და მეორეს მხრივ მნიშვნელოვანი პრედიქტორია სასკოლო ენობრივი კომპეტენციისთვის.

მიუღერთან მოტივაციის დინამიური ასპექტის მნიშვნელოვნება მეორე ენის შესწავლის თვალსაზრისით ეჭვქვეშ არ დგას. მაგრამ მოტივაციური ცვლადი მხოლოდ მაშინ წარმოადგენს მეორე ენის შესწავლის მნიშვნელოვან პრედიქტორს, როდესაც მოსწავლის დარწმუნებულობა საკუთარ ენობრივ შესაძლებლობებში მაღალია. სწორედ ეს განაპირობებს მოტივაციის კონკრეტულ მიზანზე ორიენტირებას. შესაბამისად მიუღერი მიიჩნევა, რომ ნაკლებ ეფექტურია დროებითი დიდაქტიკური აღმზრდელითი მეთოდები და წახალისებები ენაში წარმატების მიღწევის ასამაღლებლად.

როგორც ვხედავთ, ყველა ზემოთ წარმოდგენილი მოდელი გამოყოფს იმ ძირითად ფაქტორებს, რომლებიც გავლენას ახდენენ მეორე ენის შესწავლის პროცესზე. მაგრამ ეს მოდელები განსხვავდებიან იმით, რომ ცენტრალურ და წამყვან ფაქტორად

სხვადასხვა ცვლადს მიიჩნევენ. ასეთი განსხვავებული გაგება და აქცენტები განპირობებულია იმით, რომ მოდელებს ემპირიულ საფუძველად დაედო არსებითად განსხვავებულ პოპულაციებზე ჩატარებული კვლევები. ლამბერტმა, გარდნერმა და კლემანმა კვლევა ჩაატარეს კანადელ და ჩრდილოამერიკელ მოსწავლეებსა და სტუდენტებზე უცხო ენის (ფრანგული ან ინგლისური) შესწავლის კონტექსტში. მიუღერის კვლევაში კი მონაწილეობდნენ ემიგრანტი მოსწავლეები, რომლებიც უკვე დიდი ხანია ცხოვრობენ შევიცარიაში. ამიტომ მათთვის ინტეგრაციის მოტივაცია არაა არსებითი, რადგან ინტეგრაცია გარკვეულწილად უკვე მომხდარია.

კვლევის მეთოდოლოგია

კვლევის მიზანი

წინამდებარე კვლევის მიზანი იყო ქართულის, როგორც მეორე ენის ათვისების ფსიქოლოგიური ფაქტორების შესწავლა ფორმალურ, სასწავლო გარემოში, რომელსაც თან ახლავს ენის რეალიზების არაფორმალური გარემოც.

როგორც ვიცით, საქართველო მრავალეთნიკური ქვეყანაა. 2002 წლის მონაცემების მიხედვით, საქართველოს მოსახლეობის 83,8% ქართველია, 6,5%-

აზერბაიჯანელი, 5,7%-სომხები, 1,5%-რუსები, 0,9%-ოსები, 0,4%-იეზიდები, 0,3% ბერძნები, 0,2%-ქისტები, 0,2%-უკრაინელები და 0,1%-აფხაზები. სახელმწიფო ენა ქართულია და, შესაბამისად, ეთნიკური უმცირესობების წარმომადგენლები საჯარო სკოლაში სწავლობენ ქართულს, როგორც II ენას. მისი შესწავლა ხორციელდება ძირითადად ფორმალურ სასკოლო გარემოში, მხოლოდ ზოგ შემთხვევაში აქვს ადგილი არაფორმალურ სასწავლო გარემოს. ეს გარემო ძირითადად შექმნილია დედაქალაქში, ხოლო ისეთ რაიონებში, სადაც მცირე ერები კომპაქტურად არიან დასახლებულები, არაფორმალური სასწავლო გარემო საერთოდ არ არის.

კვლევის მიზნებიდან გამომდინარე, კვლევის არეალი შემოიფარგლა დედაქალაქის არაქართულენოვანი საჯარო სკოლებით, სადაც მოსწავლეები სწავლობენ ქართულ ენას, როგორც საგანს და ამავდროულად მათ აქვთ ენის ათვისების არაფორმალური გარემოც ქართულენოვანი სოციუმის სახით.

კვლევის მეთოდი

ზემოთ აღწერილ მოდელებზე დაყრდნობით სპეციალურად შემუშავდა კითხვარი, რომელიც მოიცავდა შემდეგ ძირითად სფეროებს:

- ✓ ეგზოგენური ფაქტორები: ზოგადი აკადემიური მოსწრება, ენობრივი და ეთნიკური წარმომავლობა, ქართული ენის სწავლების ხანგრძლივობა და ა.შ.
- ✓ სასკოლო კონტექსტი (ურთიერთობა სკოლის ადმინისტრაციასთან და სხვა სკოლების წარმომადგენლებთან);
- ✓ საგაკვეთილო კონტექსტი (მოსწავლე-მასწავლებლის ურთიერთობის ფაქტორი, ახსნის სტილი, გაკვეთილის წამყვანი ენა და ა.შ.);
- ✓ სკოლა-ოჯახის ურთიერთობის კონტექსტი. (ოჯახის ჩართულობა და დამოკიდებულება ქართულის შესწავლასთან დაკავშირებით);
- ✓ მოსწავლის თვითშეფასება მეორე ენის შესწავლასთან დაკავშირებით.

თითოეული სფერო მოიცავდა მისთვის რელევანტურ დებულებებს.

კითხვარი შემუშავდა სკოლის მე-11 კლასის მოსწავლეებისათვის. მე-11 კლასი შეირჩა იმისათვის, რომ ამ

ასაკში ბავშვს თითქმის მიღებული აქვს ზოგადი განათლება, შესწავლილი აქვს ქართული, როგორც მეორე ენა ფორმალურ პირობებში. შესაბამისად, ენის ცოდნის შედეგი უკვე სახეზე უნდა იყოს. თანაც ესაა ასაკი, სადაც საკუთარ თავში და შესაძლებლობებში დარწმუნებულობის (პოზიტიური და ადეკვატური თვითშეფასების) ჩამოყალიბება არსებით სტადიაზეა.

კვლევის პირველ ეტაპზე მოსწავლეები პასუხობდნენ კითხვარში მოცემულ კითხვებს ინდივიდუალურად. მეორე ეტაპზე მოწმდებოდა მათ მიერ ქართული ენის ცოდნის დონე.

როგორც ცნობილია, ენის ცოდნა გულისხმობს:

- ✓ მეტყველებას აღნიშნულ ენაზე;
- ✓ წერას;
- ✓ კითხვას;
- ✓ მოსმენილის გაგებას და გააზრებას.

ჩვენს შემთხვევაში აღნიშნულის მიხედვით მეორე ენის ფლობის დონე მოწმდებოდა შემდეგი ორი კრიტერიუმით:

- ✓ სასკოლო აკადემიური მოსწრების მიხედვით (წლიურ ნიშანზე დაყრდნობით);

სპეციალური მასწავლებლის კითხვართ, რომელიც მოსწავლეს აფასებდა ენის მოცემული 4 ასპექტის მიხედვით (ამ შემთხვევაშიც შეფასება ხორციელდებოდა 10 ქულიანი სისტემით.

კვლევის მონაწილეები

კვლევაში მონაწილეობდა ქალაქ თბილისის არაქართულენოვანი სკოლები: № 43, 72, 75, 176 და ორსექტორიანი (ქართულ-რუსული) სკოლების რუსული სექტორის რამოდენიმე კლასი. სულ კვლევაში მონაწილეობა მიიღო 140¹ არაქართულენოვანმა მოსწავლემ.

სტატისტიკური ანალიზი და შედეგები

მიღებული მონაცემების ფაქტორული ანალიზის შედეგად (სტატისტიკური პროგრამით SPSS 17-ით), გამოიკვეთა რამოდენიმე ძირითადი

¹ საველე სამუშაოებში მონაწილეობა მიიღეს თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სოციალურ და პოლიტიკურ მეცნიერებათა ფაკულტეტის ფსიქოლოგიის მიმართულების სტუდენტებმა.

ფაქტორი, რომელთა წონაც მეორე ენის შესწავლაში არსებითია:

ფაქტორები → დებულებები	ინტეგრაციის მოტივაცია	საკუთარი ენობრივი უნარის შეფასება	ინსტრუმენტალური მოტივაცია	მოსწავლის სასკოლო თვითკონცეპტი
ქართული სახელმწიფო ენაა და საქართველოს ეკვლა მოქალაქემ უნდა იცოდეს	.927			
ქართული ენის ცოდნა აუცილებელია	.924			
ხშირად ვცდილობ ვისაუბრო ქართულად	.882			
მეგობრებთან ურთიერთობისას ძირითადი სასაუბრო ენა ქართული ენაა	.836			
სასურველი აზრის გადმოცემას ქართულ ენაზე სრულყოფილად ვახერხებ	.667			
ქართულ ენაში სასკოლო წარმატებები ჩემთვის მნიშვნელოვანია	.606			
ქართული ენის ფლობა უპირატესობას მანიჭებს	.602			
მაქვს ურთიერთობის დამყარების კარგი უნარი	.554			
ქართულ ენაზე საუბრისაგან თავს ვიკავებ, რადგან მეშიანია არ დამცინონ	.	.847		
ქართულ ენაზე საუბრისაგან თავს ვიკავებ რადგან ჯერჯერობით არ ვფლობ სათანადოდ		.770		
ქართული ენის ათვისება საკმაოდ რთულია		.599		
ჩემი ოჯახი მიიჩნევს, რომ ქართული ენის ცოდნა აუცილებელია			.831	
ქართული ენის ცოდნა მნიშვნელოვანია რათა დავამთავრო სკოლა			.752	
ქართული ენის ცოდნა მნიშვნელოვანია, რათა ჩავაბარო უმაღლეს სასწავლებელში			.531	
ქართული ენის სრულ- ყოფილი ცოდნა დამეხმარება მომავალში			.568	

წარმატებების მიღწევაში.				
ზოგადად რამდენად წარჩინებულ მოსწავლედ კლასში თავს	მიიჩნევთ			.554
მონდომებული მოსწავლე ვარ				.845
აქტიურად ჩართული პროცესში	ვარ სასწავლო			.770
მსიამოვნებს სწავლა				.707
ქართულად თავისუფლად ვსაუბრობ	.573			.434

ფაქტორების გამოყოფის მეთოდი: ძირითადი ფერძების ფაქტორული ანალიზი.
ბრუნვის მეთოდი: პრომაქსი, კაიხერის კრიტერიუმით.

მონაცემთა სტატისტიკური ანალიზი გვიჩვენებს, რომ ქართულის, როგორც მეორე ენის ათვისების ძირითადი ფაქტორები (ცვლადების დისპერსიის მნიშვნელოვანი ნაწილი – მონაცემთა ვარიაციულობის 39.42%), ემთხვევა გარდნერის, კლემანის, ლამბერტის და მიულერის მოდულებში გამოყოფილ ფაქტორებს. კერძოდ,

- **ინტეგრაციის მოტივაცია**
ამ ფაქტორზე ყველაზე მაღალი დატვირთვა აქვს შემდეგ დებულებებს:
 - ✓ ქართული სახელმწიფო ენაა და საქართველოს ყველა მოქალაქემ უნდა იცოდეს;
 - ✓ ქართული ენის ცოდნა აუცილებელია;
 - ✓ ხშირად ვცდილობ, ვისაუბრო ქართულად;
 - ✓ მეგობრებთან ურთიერთობისას ძირითადი სასაუბრო ენა ქართული ენაა;
 - ✓ ქართულად თავისუფლად ვსაუბრობ;
 - ✓ მაქვს ურთიერთობის დამყარების კარგი უნარი.

ამგვარად, ქართული ენის ათვისების თვალსაზრისით, მაღალი შედეგები აქვთ იმ მოსწავლეებს, რომლებიც მიიჩნევენ, რომ ქართული სახელმწიფო ენაა და მისი ცოდნა აუცილებელია, ცდილობენ ისაუბრონ ქართულად და მეგობრობენ ქართულენოვან ბავშვებთან. ენის წარმატებით ათვისებაზე ასევე მოქმედებს კომუნიკაციის კარგი უნარი და ქართულის ცოდნის თავდაპირველი დონე.

➤ **საკუთარი ენობრივი უნარის შეფასება**

ეს ფაქტორი წარმოადგენს მიულერის ენობრივი თვითკონცეპტის შემადგენელ არსებით ცვლადს. მასზე მაღალი დატვირთვა აქვს შემდეგ დებულებებს:

- ✓ ქართულ ენაზე საუბრისაგან თავს ვიკავებ, რადგან მეშინია არ დამცინონ;
- ✓ ქართულ ენაზე საუბრისაგან თავს ვიკავებ, რადგან ჯერ-ჯერობით სათანადოდ ვერ ვფლობ;
- ✓ ქართული ენის ათვისება საკმაოდ რთულია.

ამგვარად, ქართული ენის ათვისების თვალსაზრისით, დაბალი შედეგები აქვთ იმ მოსწავლეებს, რომლებიც მიიჩნევენ, რომ ქართული ენის შესწავლა რთულია, თავს იკავებენ ქართულ ენაზე საუბრისგან, რადგან მიიჩნევიან, რომ არ იციან ენა სათანადოდ და ეშინიათ დაცინვის.

➤ ინსტრუმენტალური მოტივაცია

ამ ფაქტორზე მაღალი დატვირთვა აქვს შემდეგ დებულებებს:

- ✓ ჩემი ოჯახი მიიჩნევს, რომ ქართული ენის ცოდნა აუცილებელია;
- ✓ ქართული ენის ცოდნა მნიშვნელოვანია, რათა დავამთავრო სკოლა;
- ✓ ქართული ენის სრულყოფილი ცოდნა დამეხმარება მომავალში წარმატებების მიღწევაში;
- ✓ ქართული ენის ცოდნა მნიშვნელოვანია, რათა ჩავაბარო უმაღლეს სასწავლებელში.

ამგვარად, ქართული ენის ათვისების თვალსაზრისით, კარგი შედეგები აქვთ იმ მოსწავლეებს, რომლებიც აცნობიერებენ ქართული ენის ცოდნის პრაქტიკულ მნიშვნელობას.

➤ მოსწავლის სასკოლო

თვითკონცეპტი (ბავშვის მიერ საკუთარი თავის, როგორც მოსწავლის, შეფასება). ეს ფაქტორი მიუღერის ენობრივი თვითკონცეპტის შემადგენელი ნაწილია.

ამ ფაქტორზე მაღალი დატვირთვა აქვს შემდეგ დებულებებს:

- ✓ წარჩინებულ მოსწავლედ მიგაჩნია თავი;
- ✓ მონდომებული მოსწავლე ვარ;
- ✓ ქართულად თავისუფლად ვსაუბრობ;
- ✓ მსიამოვნებს სწავლა;
- ✓ აქტიურად ვარ ჩართული სასწავლო პროცესში.

ამრიგად, ქართული ენის ათვისების თვალსაზრისით, კარგი შედეგები აქვთ იმ მოსწავლეებს, რომლებსაც პოზიტიური თვითშეფასება აქვთ და ქართული ენის ათვისების შინაგანი მოტივაცია ამოძრავებთ.

კვლევის შედეგად დადგინდა ქართულის, როგორც მეორე ენის ათვისების წარმატებაზე მოქმედი ფსიქოლოგიური ფაქტორები. გამოვლინდა მათი კორელაციური კავშირი

ენაში მოსწავლის აკადემიური მიღწევის დონესთან, კერძოდ:

- ✓ ინტეგრაციის მოტივაცია და მოსწავლის აკადემიური მიღწევა ($r = .576, p < .01$);
- ✓ საკუთარი ენობრივი უნარის შეფასება და მოსწავლის აკადემიური მიღწევა ($r = .711, p < .01$);
- ✓ ინსტრუმენტალური მოტივაცია და მოსწავლის აკადემიური მიღწევა ($r = .245, p < .01$);
- ✓ მოსწავლის სასკოლო თვითკონცეპტი და მოსწავლის აკადემიური მიღწევა ($r = .640, p < .01$);

ასევე, შემდგომმა რაოდენობრივმა ანალიზმა დებულებების დონეზე აჩვენა, რომ ქართულში, როგორც მეორე ენაში, მოსწავლის აკადემიური მოსწრება უფრო მაღალია იმ შემთხვევაში, როცა:

- ✓ მოსწავლის გარემოცვაში (ოჯახში, მეგობრებში და ა.შ) ფიგურირებს ქართულ ენაზე თავისუფლად მოსაუბრე პირი ($F(2.207) = 25.50; p \leq .004$);
- ✓ მშობელი მეტად არის ჩართული შვილის სასკოლო ცხოვრებაში ($F(2.472) = 28.21; p \leq .005$);
- ✓ მშობელს მნიშვნელოვნად მიაჩნია ქართული ენის ცოდნა ($F(2.08) = 7.39; p \leq .003$);
- ✓ მოსწავლეს ხშირად უწევს კომუნიკაცია ქართულ ენაზე სხვადასხვა კონტექსტში ($F(4.713) = 35.12, p \leq .001$);
- ✓ მოსწავლის საფეხურის ქულა აღემატება 8-ს ($F(1.54.) = 4.51; p \leq .004$);
- ✓ მოსწავლეს თავისი შემდგომი წარმატებისათვის ქართული ენის ცოდნა აუცილებლად მიაჩნია ($F(3.22) = 11.531; p \leq .003$).

დასკვნები და რეკომენდაციები

კვლევის შედეგებმა დაადასტურა ჰიპოთეზით ნავარაუდები ფაქტორების გავლენა მეორე ენის შესწავლაზე. თბილისის არაქართულენოვანი სკოლების მოსწავლეებისთვის ერთ-ერთი წამყვანი ფაქტორი აღმოჩნდა ინტეგრაციის მოტივაცია, შედარებით დაბალი, თუმცა მნიშვნელოვანი დატვირთვა აქვს ინსტრუმენტალურ მოტივაციას. საყურადღებოა ის შედეგიც, რომ მოსწავლის ენობრივი

თვითპროგრამა მნიშვნელოვნად განსაზღვრავს მეორე ენის დაუფლების ეფექტურობას. მოსწავლის ენობრივი თვითპროგრამა კი – მშობლისა და მთლიანად ოჯახის ჩართულობის, მასწავლებლის კვალიფიკაციისა და მოსწავლის სწავლისადმი მისი უკუკავშირის გარეშე წარმოუდგენელია. ეს ფაქტი თავისთავად დამაფიქრებელია სწავლების მეთოდოლოგიის თვალსაზრისით: როგორ დაიგეგმოს გაკვეთილი, როგორ შეირჩეს სწავლების სტილი და ა.შ., რომ მოსწავლის თვითკომპეტენცურობის განცდა მასთან შეჭიდებული აღმოჩნდეს.

ლიტერატურა

- ავრორინი, 1972 - Аврорин В.А. Двухязычие и школа. // Проблемы двухязычия и многоязычия. М., Изд-во «Наука». 1972. стр. 49-62.
- ალენი და ლამბერტი, 1969 - Aellen C. & Lambert W. E. Ethnic identification and personality adjustments of Canadian adolescents of mixed English-French parentage. // Canadian Journal of Behavioral Science. 1969. № 1. p. 69-86.
- ბარსუკი, 2004 - Барсук Р.Ю. Основы обучения иностранному языку в условиях двухязычия. // Психологические основы обучения неродному языку. М., 2004. стр. 181-192.
- ბეიკერი, 1993 - Baker C. Foundation of Bilingual Education and Bilingualism. Clevedon. 1993. 318 pag.
- გარდნერი, 1958 - Gardner, R. C. Social factors in second-language acquisition. Master's thesis, McGill University, 1958.
- გარდნერი, 1960 - Gardner, R. C. Motivational variables in second-language acquisition. Doctoral dissertation, McGill University, 1960.
- გარდნერი, 1972 - Gardner, R. C., & Lambert, W. E. (1972). Attitudes and motivation in second language learning. Rowley, Mass.: Newbury House.
- გარდნერი და კალინი, 1981 - Gardner, R. C., & Kalin, R. (Eds.) (1981). A Canadian social psychology of ethnic relations.
- ლამბერტი, 1984 - Lambert W.E. On overview of issues in immersion education. // Studies on Immersion Education: A Collection for United States Educators. 1984. pag. 8-30.
- ლამბერტი, 1962 - Lambert W. & Peal E. The Relation of Bilingualism to Intelligence. Psychological Monographic. Rowley, Mass. 1962. 76: pag. 1-23.
- ლეოპოლდი, 1954 - Leopold W. A child's learning of two languages. Fifth Annual Georgetown University Round Table on Languages and Linguistics. Washington, DC: Georgetown University Press. 1954. pag.19-30.
- რაკუ ჯანა, 2008 - Racu Jana, Language psychogenesis in mixed communication environments. Master's thesis, Chisinau Pedagogical State University, 2008

Ia Aptarashvili

Psychological factors of studying Georgian as a second language in schools

ABSTRACT

The goal of the presented research is to study psychological factors that influence Georgian as a second language acquisition in formal educational settings that might be accompanied with informal context. The theoretical background of the research is based on Muller social-cognitive model (1997). According to the research hypotheses, the questionnaire was designed for students and teachers. The research was conducted in Tbilisi public schools, where Georgian is a second language. 140 students and 12 teachers participated in the research. Students' level of knowledge was measured by their academic grades in the second language (Georgian language) and by their teachers' assessments. Results revealed some main factors that influence success in second language acquisition: integration, motivation, instrumental motivation, language skills self-esteem and student's school self-concept.